

Els luthiers

Orígens de l'ofici de la guitarrereria a Barcelona

ipeca

Jordi Pizarro Valero

A Barcelona, es conserven inventaris notariais *post mortem* del segle XIV que documenten l'existència d'artesans que construïen instruments de corda i que gaudien d'una certa posició acomodada. Però és a partir del Renaixement, quan l'ofici de l'artesà constructor comença a guanyar importància, ja que la funció primordial de la música instrumental fins llavors era la del mer acompanyament del cant. A partir d'aquells moments, els constructors d'instruments que sempre havien estat vinculats a oficis com el de la fusteria o l'ebenisteria, van començar a guanyar mestratge, i l'ofici es va convertir en un art que adquirí un estudi formal.

L'ofici va arribar a la seva esplendor en els segles XVII i XVIII, quan països com Alemanya, França, Espanya i Itàlia van produir innombrables escoles i talents. Cap com el de la dinastia dels Amati, Guarnieri i Stradivarius; els fins avui insuperables cremonenses les mans dels quals van construir els millors instruments de corda del món.

Però Catalunya i, més concretament la ciutat comtal, sempre han tingut una llarga tradició amb els instruments de corda premuda. Així com Cremona va ser la ciutat dels grans constructors de violins, violes i d'altres instruments de corda, des del segle XVI; Barcelona, a partir del segle XVII, va ser centre mundial constructor de l'instrument de la

guitarra, i els seus guitarrers, guardonats amb les més altes distincions en exposicions internacional.

Al final del segle XVI i principi del XVII, Barcelona era una ciutat de serveis, es trobava en constant moviment festiu popular, i la música i la dansa eren aquells transmissors d'espais d'oci, de joc i de taverna. No solament existia aquest moviment als extractes més populars de la població, sinó que altres nivells socials compartien aquesta festivitat. L'instrument de la guitarra va ser el més habitual a les festes i el que acompanyava les danses en les seves manifestacions artístiques populars als barris.

Els guitarrers, considerats dins del gremi dels fusters, gaudien d'una posició privilegiada. La formació dels guitarrers es realitzava de la mateixa manera que la resta d'oficis: es requerien de quatre anys mínims per passar a ser oficial i un any més amb un mestre examinador que donava el vist-i-plau com a mestre guitarrer. Remarquem que l'ofici de guitarrer es podia tenir de manera independent, sense obligar a realitzar els estudis de fuster.

El prototip de guitarra que avui dia coneixem va aparèixer al segle XIV. Estarà en constant modificació fins a mitjan del XIX, en què Antonio Torres Jurado, un guitarrer d'Almeria, aportarà noves regles de construcció convertint el seu



■ Enrique García (Madrid, 1868–Barcelona, 1922). AUTOR DESCONEGUT

model en el que avui coneixem com «la guitarra clàssica contemporània».

Els mestres guitarrers

No es troba gaire informació personal dels mestres guitarrers del segle XVII i XVIII, coneixem les seves dades a partir dels seus instruments i dels documents oficials que es conserven, com Marcus Rivera, que segons les dades extretes del llibre dels gremis de fusters, va estar actiu el 1756 fins al segon terç del segle XVIII. Es conserva, al Haags Gemeentemuseum d'Holanda, una guitarra



■ **Guitarra barroca de Francisco Casas sota els raigs X.** MUSÉE DES INSTRUMENTS DE MUSIQUE DE BRUXELLES

barroca de cinc ordres i doble encordament construïda al 1756.

Josep Massagué, nascut a Barcelona el 1690, s'establí al carrer d'Escudellers. Fou prohom i mestre examinador del Gremi d'Ebenistes d'Art de Barcelona. Amb instruments conservats i repartits per diferents museus del món, a la col·lecció del Museu Metropolità d'Art de Nova York, trobem la guitarra barroca del 1750 o 1755. Una altra guitarra barroca de 1758 de Massagué es troba a Berlín, a l'Institut Nacional de Recerca Musical.

També hi ha Francisco Casas Terrassa, actiu a la segona meitat del segle XVIII, al carrer Escudellers núm. 5. Al Museu d'Instrumentes Musicals del Brussel·les es conserva una guitarra barroca de cinc ordres de doble (imatge 1), considerada com una obra d'art en la construcció d'instruments.

Durant la primera meitat del segle XIX, en el període preromàntic, la guitarra aconseguirà per fi la seva accepta-



■ **Guitarra barroca de Josep Massagué.** THE METROPOLITAN MUSEUM OF ART

ció com a instrument de concert a tot Europa. Van sobresortir, a principi de segle, dos guitarristes fonamentals en la història de l'instrument: Fernando Sor i Dionisio Aguado.

Pel que fa als guitarrers barcelonins va ser una època complexa, encara que els nous canons implementats per Torres van revolucionar la construcció de la guitarra, l'aparició i el desenvolupament del piano va crear una crisi identitària en l'instrument de corda polsada i, en conseqüència, una reducció de la seva demanda. Per això, alguns artesans per demanda es van dedicar a la construcció d'altres instruments. Dos dels més destacats empresaris que van incorporar aquest nou format empresarial van ser Francisco España i Agustín Altamira. Van disputar una forta rivalitat, en un punt competitiu, realitzant instruments d'alta qualitat i fent-se adquirir importants encàrrecs per part de la burgesia europea.



■ **Guitarra Agustín Altamira.** VICTORIA & ALBERT MUSEUM

Altres artesans van sobreviure fusionant-se, com va passar amb Jaime Ribot i Bautista Alcáñiz que van formar Ribot i Alcáñiz.

També fou destacat guitarrer Joan Matabosch, establert a Barcelona a les acaballes del segle XVIII. Fernando Sor va iniciar la seva carrera com a concertista amb una Matabosch. N'existeixen molts pocs exemplars. Un al Museu de la Música de Barcelona, una guitarra de sis ordres de l'any 1815. I una altra guitarra de sis ordres, entre el 1815 i el 1830, recentment descoberta al Museu Romàntic Can Llopis de Sitges.

El mencionat empresari Francisco España va construir una guitarra, amb una excel·lent ornamentació al Museu Històric Nacional de Buenos Aires. Altres guitarres de Francisco España es troben al Museu de la Música de Barcelona, en concret n'hi ha dues; una que va pertànyer a Miquel Llobet, i una curiosa guitarra anomenada la «Pascuala», de 1805, a causa de la seva propietària: Pasquala Rodríguez.



■ Taller de Francisco i Gabriel Fleta. A la imatge, Gabriel Fleta pare i fill (s/d). BIBLIOTECA NACIONAL DE CATALUNYA

Mentrestant, Agustín Altimira, la seva competència directa, va obtenir la medalla d'argent per una guitarra exposada a l'Exposició Universal de París el 1878. Una guitarra força decorada. Hi ha guitarres al Museu de la Música de Barcelona, gràcies al llegat instrumental conservat del mestre guitarrista Miquel Llobet, i que avui formen part d'una de les col·leccions de guitarres més importants del món. Una guitarra d'Altimira (c. 1865) ben decorada forma part d'aquest llegat. Una altra guitarra molt pesada i ornamentada es troba al Victoria & Albert Museum i és tractada com la guitarra més decorada que es coneix.

Per la seva part, l'establiment de Ribot-Alcañiz va ser conegut com «Cals guitarrers», on es realitzaven habituals xerrades i alguns improvisats concerts en petit comitè. Aquí, una tarda del mes d'octubre de 1892, un talentós jove anomenat Miquel Llobet va conèixer el seu futur mestre Francesc Tàrrega.

En general, les seves guitarres no han passat mai la categoria d'instruments d'estudi. Però pels seus preus assequibles, van fer que noms com Miquel Llobet o Domingo Prat haguessin pogut començar la seva carrera.

La clau del gran desenvolupament de l'art guitarrístic, al final del segle XIX i principi del XX, a la ciutat, rau en la decisió del mestre Francesc Tàrrega a instal·lar-se definitivament a Barcelona, després d'haver viscut un any a Madrid. Les raons de la seva decisió fo-

ren clares; a Madrid, Tàrrega no havia trobat l'ambient que desitjava envers la guitarra, en canvi, a Barcelona bullia una revolució artística.

També els guitarrers d'altres indrets d'Espanya i d'Europa van decidir el seu trasllat a la Meca de la guitarra, com l'italià Yacopi, el madrileny Enrique García, els germans Fleta de Terol, els valencians José Marchuet, Juan Mateu o Enrique Sanfeliu.

El 1893, les guitarres del destacat i excel·lent guitarrer Enrique García guanyen fama mundial i obtenen el primer premi a la Fira Mundial de Chicago. El 1895 va iniciar la seva aventura a Barcelona, foren bons moments per a la ciutat. És considerat el fundador de «l'escola de Barcelona» o de l'estil «català» de la fabricació de la guitarra. Va influenciar les generacions subsegüents de fabricants com foren els seus deixebles Francisco i Miguel Simplicio o Ignacio Fleta.



■ Taller de Francisco Simplicio (Barcelona, 1874-1932) i Miguel Simplicio (Barcelona, 1899-1938). AUTOR DESCONEGUT

Existeixen moltes guitarres Garcia, sobretot en mans particulars, algunes encara en actiu. Una guitarra Garcia de l'any 1901 es troba a l'exposició que tenen a la tenda de Manuel Ramírez de Madrid. Dues guitarres Garcia, una del 1901 i l'altra del 1920, estan exposades al Saló Internacional de la Guitarra de Santa Monica, a Califòrnia. Una altra Garcia del 1904 està exposada al Museu d'Instrumentes Musicals de Santa Cruz, també a l'estat de Califòrnia.

El seu deixeble més apreciat, Francisco Simplicio, va continuar amb el taller del passeig Sant Joan núm. 110. El 1929 exhibí algunes de les seves guitarres a l'Exposició Internacional de Barcelona i guanyà una medalla d'or. Desgraciadament la continuïtat de la família Simplicio va durar poc, ja que el seu fill Miguel va morir set anys més tard que el seu pare. Com a dada curiosa, Emili Pujol va demanar a Miguel Simplicio, amb el permís del director del museu de Jacquemart-André a París, una reproducció d'una viola de mà similar a la que ell va observar al mateix museu i que estaria condicionat a realitzar un concert al museu. Avui dia es troba al Museu de la Música de Barcelona.

Com succeeix amb les guitarres d'Enrique Garcia, els seus instruments encara no estan a disposició de la seva jubilació a les vitrines de qualsevol museu. Ignacio Fleta va ser un dels més prestigiosos constructors del segle xx. Ignacio va morir al 1977, però la seva descendència donà fruit en els seus dos fills: Francisco i Gabriel. Els germans Fleta es van fer càrrec del taller del seu pare, i continuen fent els mateixos instruments d'alta qualitat. Les guitarres d'Ignacio Fleta també es troben en mans dels professionals, signe de bona salut.

L'estat i la situació actual de la professió de guitarrer no es fa de valorar. La dedicació en alguns casos no és plena i els privilegiats són els reconeguts per la seva trajectòria o per la de la seva herència familiar. ■

«Volem un barri digne»

Estudi i Documentació del procés de reivindicació veïnal al barri del Fort Pienc.

Usos i convivència en l'Espai Públic

ipecc

Nilde Muraro Giraud i Bernat Fabregas Oliveras

Aquest article permet comprendre els fonaments del conflicte existent entre els veïns del barri del Fort Pienc de Barcelona (districte de l'Eixample) i els venedors il·legals que s'ubiquen al voltant del mercat dels Encants (plaça de les Glòries Catalanes) per aprofitar el flux de vianants. Durant la tardor del 2009 els veïns i comerciants del barri, a través de l'Associació de Veïns del Fort Pienc, van iniciar una campanya de denúncia mitjançant manifestacions i el revestiment de les balconades amb el lema «Volem un barri digne». La recerca aquí presentada pretén ser una eina d'anàlisi crítica per reflexionar sobre la convivència i els usos de l'espai públic situats en el punt de mira, des de l'aprovació al 2006 de l'Ordenança Municipal, per fomentar i garantir la convivència ciutadana a l'espai públic de Barcelona.

Transformacions urbanes

Les reformes urbanes promogudes per l'arribada dels Jocs Olímpics del 1992 van modificar substancialment la morfologia del barri. A la plaça de les Glòries Catalanes conflueixen els tres eixos més importants de la ciutat: l'avinguda Diagonal, la Gran Via de les Corts Catalanes i l'avinguda Meridiana. El tambor elevat que caracteritza la plaça va ser construït amb

l'arribada de les Olimpíades i va partir el barri amb la creació dels jardinetes de l'interior del tambor i del bosquet dels Encants; al mateix temps, aparegueren zones de conflicte. És evident que la plaça de les Glòries Catalanes és un punt d'encreuament viari de primer ordre que, per la seva naturalesa impersonal, sovint ha rebut activitats marginals com poden ser la prostitució o els venedors il·legals objecte d'aquest estudi. L'any 2003, l'Ajuntament de Barcelona va presentar el projecte de reforma de la plaça centrat en tres elements: l'enderrocament del nus viari, el soterrament del trànsit d'entrada i de sortida, i la construcció d'un gran parc. Aquest projecte va obligar el trasllat del mercat dels Encants a l'illa de Meridiana-Casp-Castillejos. El nou edifici, en construcció, generà pors i esperances entre els venedors del mercat i els veïns del barri. De fet, el malestar dels veïns va semblar néixer a partir del 1992 i diposità les esperances de resolució del conflicte en els últims plans de transformació urbana.



■ Projecte de reforma de la Plaça de les Glòries Catalanes www.glories.cat